

TALEBE DEFTERİ DERGİSİNDEKİ YANSIMALARIYLA BALKAN SAVAŞLARI(1913-1918)

Fatih TUĞLUOĞLU *

Özet

Osmanlı toplumu 20.yy'ın ilk çeyreğinde büyük savaşlara ve büyük felaketlere maruz kalmıştı. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde büyük alt üst oluşlar yaşanmış, ölümler, göçler ve büyük kayıplar o dönemde sıradan hale gelmişti. 19'yy'dan itibaren huzursuzlukların başladığı Rumeli coğrafyasından yavaş yavaş geri çekilmek zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğuna karşı, Balkan devletlerinin organize olarak başlattıkları Balkan Savaşları, Müslüman Osmanlı toplumu için tam bir faciaya dönüşmüştü. Kısa sürede kaybedilen geniş arazilerden katliama uğramamak endişesi ile İstanbul'a ve Anadolu'ya ulaşmaya çalışan Müslüman muhacirlerin yaşadıkları acı hatıralar günümüze kadar gelmiştir. Balkan devletlerinin işgal ettikleri şehir ve bölgelerde Müslüman ahaliye karşı yaptıkları kötü muamele, esir alınan Osmanlı askerlerinin esaret hayatı dönemin yayın organlarında yer bulmuş, eskiye göre daha yaygın olan kitle iletişim araçları ile Osmanlı toplumu savaşı ve savaş mağdurlarını yakından takip etmiştir. 1913 yılında çıkmaya başlayan Talebe Defteri Dergisi de savaşın sonuçlarına ve mağdurlarına duyarsız kalmamış ve şiirler, hikâyeler ve makaleler yayınlamıştır. Talebe Defteri Dergisi, İttihat ve Terakki Hükümetine ve onun ideolojisine yakın bir yayın politikası takip eden bir çocuk dergisidir. Yayınını sürdürdüğü 1918'e kadar hayata hazırlamak istediği çocukları milli bilinç ve hayatın gerçekleri doğrultusunda yetiştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle dergi, muhatab aldığı gençlere Rumeli Müslümanlarının savaşta gördüğü kötü muameleyi şiirlerle anlatmaya çalışmış, savaşta kahramanlık gösteren gençlerin başarılarının örnek olması için dergiye hikâye biçiminde aktarmış ve Osmanlı Devletinin mağlubiyetinin nedenleri sorgulayan makalelere sayfalarında yer vermiştir. Bu çalışmamızda Talebe Defteri Dergisinde yer alan Balkan Savaşı ile ilgili yazı, şiir, hikâye ve makalelerden hareketle, savaşın acılarının taze olduğu dönemde gençlerden beklentileri ortaya koymayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler

Balkan Savaşları, Talebe Defteri Dergisi, Çocuk Dergisi, Ahmet Halit, İttihat ve Terakki Hükümeti

THE BALKAN WARS (1913-1918) WITH ITS REFLECTIONS IN TALEBE DEFTERI MAGAZINE

Abstract

Ottoman society faced big wars and disasters in the first quarter of the 20th century. During the Balkan Wars, the First World War and the National Struggle great upheavals were experienced, deaths, migration and huge losses became an ordinary event at that time. Ottoman Empire began to retreat from Balkans from the 19th century due to disturbances. Later the Balkan Wars started by the Balkan states against Ottoman Empire turned into a great disaster for the Muslim society of Ottoman. Muslim immigrants tried to reach Istanbul and Anatolia from the vast areas of Balkans to avoid from a massacre. The painful memories of these immigrants have survived in the minds since then. The cruel treatment of Balkan states against Muslim society, life of Ottoman captive soldiers have found place in the media of that period and Ottoman society could follow the conditions of the war and its victims closely via common mass media tools. Talebe Defteri Magazine which was first began to be issued in 1913 did not remain insensitive to the results and victims of the war and started to publish poems, stories and articles. Talebe Dergisi Magazine was for children with a publishing policy in line with İttihat and Terakki Government and its ideas. It tried to prepare and grow the children in accordance with nationalist ideas and truth of life till 1918. For this aim, the magazine tried to tell the cruel treatment of the enemy by poems, make the stories of bravery of brave youngs and published articles on the reasons of the defeat of Ottoman Empire in the Balkan Wars. In this study, the writer tries to reveal the expectations of the youngs by making use of articles, poems, and stories about the Balkan Wars published in Talebe Defteri Magazine.

Key Words

The Balkan Wars, Talebe Defteri Magazine, Child Magazine, Ahmet Halit, İttihat and Terakki Government

GİRİŞ

19.yy'da Osmanlı İmparatorluğunu reformlarla ayakta tutmaya ve ömrünü uzatmayı kendine amaç edinen Babîâli, Osmanlılık siyasetini takip etmeye gayret etmiştir. Müslim ve gayrimüslim tüm tebaayı vatandaşlık bağı ile devlete bağlamaya çalışmış, lakin aynı süreçte dünya siyasetinde yaşanan gelişmelerin tesiriyle özellikle Balkan vilayetlerinde birtakım ayrılıkçı faaliyetler başlamıştır. Yunanistan ardından Sırbistan en son olarak da Özerk Bulgaristan'ın bağımsızlıklarını ilan etmesi, imparatorluğun gayrimüslim nüfusunu azaltmış fakat Osmanlı hükümetleri "Osmanlılık" politikasını resmi olarak sürdürmeye devam etmişlerdir. II. Abdülhamit döneminin sonuna doğru muhalefetin merkezi haline gelen İttihat ve Terakki Cemiyetinin zorlamasıyla ikinci defa ilan edilen Meşrutiyet ile birlikte tüm Müslüman olmayan halkların Osmanlı Meclis-i Mebusanında temsil edilerek, imparatorluğa bağlı kalacakları umud edilmekteydi. Lakin imparatorluğun zayıf ve dışa bağlı ekonomik yapısı, kırılğan politik vaziyeti Hıristiyan ve özellikle Balkan milletleri için cazip görünmemekte, bağımsızlığı tercih edilmekteydi. Birden fazla etnik grubun iç içe yaşadığı Balkan coğrafyası 19.yyda birden çok devletin nüfuz elde etmek istediği bir bölge haline gelmiş ve Osmanlı hükümetini, isyanlar, savaşlar ve huzursuzluklar ile uğraştırmıştır¹. Bölgede Osmanlı Devletini alakadar eden en son savaş Balkan Savaşlarıdır.

Balkan savaşları, 1699'dan beri Rumeli coğrafyasından sürekli çekilmekte olan Osmanlı İmparatorluğunun bölge ile irtibatını tamamen kopartan bir özelliğe sahiptir. İmparatorluğun iki temel ayağından biri olan Rumeli, kısa bir sürede kaybedilmiş, yüz binlerce muhacir evlerini terk etmek zorunda kalmış, Bulgar kuvvetleri İstanbul'a kadar yaklaşmış, Osmanlı orduları 1877-78 yılındaki Rus savaşından sonra ikinci kez düşman kuvvetleri karşısında ağır bir mağlubiyet almıştır.

Balkan savaşlarının acı sonuçları kamuoyunda yakından hissedilmiş, Osmanlı ordularının bir zamanlar tebaası olan milletlere yenilmesi, geniş arazilerin kısa zamanda kaybedilmesi, Türk ve Müslüman olan şehirlerin düşmesi, elden çıkan şehirlerde ve bölgelerde yaşayan Müslümanların muhacir olup, kendilerini saldırlardan ve katliamlardan korumak için İstanbul'da doğru gelmesi, savaşın İstanbul'da çok yakından takip edilmesine neden olmuştur. Osmanlı ordusunun aldığı ağır ve ani yenilgi, Müslümanların kötü muamele görmesi tartışılmış, aydınlar ve idareciler mevcut durumun nedenini kendilerince açıklamasını yapma, sorumlu bulma gayreti içine girmişlerdir. Savaş planlarının yanlışlığı, lojistik ve sağlık hizmetleri-

¹ Balkan milletlerinin 19.yy'da yaşadıkları aydınlanma süreci hakkında şu eser faydalı olacaktır: Suavi Aydın, Modernleşme ve Milliyetçilik, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2000, s.117 vd.

nin yetersizliği gibi teknik konuların yanı sıra Osmanlı ordusunda siyasi ayrılıkların olması, moralsizlik, ekonomik yetersizlik, gibi savaşın neticesini dolaylı olarak etkileyen sebepler de savaş sonrasında eleştirilmiştir. Ancak alınan ağır mağlubiyetin manevi nedenleri daha çok tartışılmış, sorumlunun neticede bilinçsizlik, eğitim sisteminin yanlışlığı gibi kökü çok daha eskilere giden sebepler gündeme gelmiştir. Osmanlı gençlerinin tarih bilincinden yoksun olmaları, sağlıklarının bozuk olması, memleket ekonomisinin gayrimüslimlerin elinde olması, dışa bağımlı ekonomik yapı bu dönemden itibaren aydınlarca eleştirilmeye başlanmıştır.

Talebe Defteri Dergisi bu tür eleştirileri en çok kabul eden ve yayın politikası itibarıyla mevcut hezimetin hesabının sorulması için gayret eden, bu amaçla gençlerin bilinçlenmesi için çabalayan bir dergi olmuştur. Bu çalışmamızın amacı; Derginin yayın hayatında olduğu 1913-1918 döneminde yayınladığı şiir, hikâye, tefrika roman, deneme ve tiyatro gibi yazılardan hareketle savaş döneminin ve savaşın ardından Osmanlı toplumunda Balkan Savaşlarının nasıl izlendiğini, neticelerinin nasıl yorumladığı ve alınması gereken derslerin neler olması gerektiğini ortaya koymaktır.

1. BALKAN SAVAŞLARI

19.yy'da Balkan coğrafyası Avrupa devletlerinin ilgi alanı haline gelmiş, bölgede yaşayan Bulgar, Sırp, Yunan ve Romen milletleri büyük güçlerin politik olarak himayelerine almak istemekteydi. Boğazları dünyaya açılma kapısı veya bir hayat sahası olarak değerlendiren Rusya, Balkanlar üzerinden Akdeniz bölgesine ulaşmak ve bölgede kendini hissettirmek istemekteydi. Bu amacı gerçekleştirmek için Balkan ülkeleri kullanmayı ve onlara dayanarak bölgede etkin olmayı istemekteydi. Rusya, o döneme kadar aralarındaki antlaşmazlıklar nedeniyle bir araya gelemeyen Balkan ülkelerini bir çatı altında birleştirmeye karar verdi².

Balkan ülkelerinin aralarında iki temel sorun bulunmaktaydı. İlki Makedonya meselesi, ikincisi ise; Osmanlı sonrası dönemde Balkan coğrafyasında yaşanması muhtemel güç mücadelesi. Makedonya her üç Balkan ülkesinin de sınırdaş olduğu, dindaşlarının yaşadığı bir bölge idi. Her üç ülke de bu bölgeden pay elde etmek ve mümkünse tamamen kendine bağlamayı arzulamaktaydı. Lakin bu konuda birbirleriyle antlaşmamaları nedeniyle Makedonya sorunu Osmanlı devletinin elinde ve ancak Avrupa devletlerinin sürekli istismarına açık bir sorun olarak bulunmaktaydı. İkinci sorun olarak ifade edilen güç mücadelesi meselesinde ise; Bulgaristan, Yunanis-

² Rifat Uçarol, Siyasi Tarih 1789-1994, İstanbul Filiz Kitabevi 1995, s. 429.

tan, Sırbistan ve Karadağ sınırlarını Osmanlı Devleti ve komşuları aleyhine genişletme, bölgede güç sahibi olma hayalleri kurmaktaydılar.

Balkan ülkelerinin kendi aralarındaki siyasi, dini antlaşmasızlıklar, bölge üzerinde etkin olmak isteyen büyük güçlerin birbirleriyle rekabeti nedeniyle hayata geçmeyen Balkan birliği, Osmanlı devletinin Trablusgarp savaşıyla meşgul olmasıyla yeniden gündeme geldi. Bu savaşta imparatorluğun askeri ve mali yönlerden zor duruma düşmesi, donanmanın İtalya karşısında başarılı olamaması, Balkan Devletlerine Osmanlı Devletinin aleyhine harekete geçmesi cesaretini vermişti. İttifakın gerçekleşmesi için ilk harekete geçen Bulgaristan olmuştu. Bulgaristan, Makedonya'nın paylaşılması konusunda Sırbistan ile Rusya'nın arabuluculuğunda bir ittifak antlaşması yapmıştı (13 Mart 1912). Bu antlaşmayı Yunanistan ile Bulgaristan'ın yaptığı 29 Mayıs 1912 tarihili antlaşma izlemişti.. Üç balkan devletinin yaptığı Balkan ittifakına Ağustos 1912'de Karadağ'da katılarak Rusya'nın öncülüğünde başlatılan süreç tamamlanmış olmaktadır³.

Balkan ülkelerinin ittifakı tamamlanırken dönemin Osmanlı hükümeti iç sorunlarla meşgul olmakta ve dışarıda meydana gelen kritik gelişmeleri doğru okuyamamaktaydı⁴. İstanbul'da parti çekişmeleri, ekonomik sıkıntı, dış müdahaleler tartışılmakta ve bu süreçte bazı yanlış kararların altına imza atılmaktaydı. İttihat ve Terakki hükümetinin bazı uygulamalarının Arnavutlukta yansımaları oldukça sert olmuştu. Merkezi hükümete tepki gösteren Müslüman Arnavutların, Katolik Arnavutlar ile beraber isyan ettiği görülmekteydi⁵. Balkan Devletleri arasında o döneme kadar antlaşmazlığın sebeplerinden biri olan ve Rum Patrikhanesi ile Sırp, Bulgar kiliselerinin Makedonya bölgesinde bulunan dini müesseselerin kimi ait olacağı tartışması-kilise antlaşması, İttihatçı hükümet tarafından çıkarılan 9 Temmuz 1910 tarihli Kiliseler Kanunu ile çözüme kavuşturulması, bu devletlerin Osmanlı Devleti aleyhine birleşmelerini kolaylaştırmıştı⁶.

Balkanlarda ortaya çıkan ittifaka karşın Osmanlı Hariciyesinin mevcut gelişmeleri doğru analiz edemediği, Rumeli coğrafyasında bulunan bazı Osmanlı birliklerinin terhis edilmesi savaş ortamının yaklaşmasının fark edilmediğini göstermişti⁷.

³ Uçarol, age, s.431-432.

⁴ Feroz Ahmad, İttihat ve Terakki 1908-1914, Çeviren: Nuran Yavuz, İstanbul Kaynak Yayınları 1995, s.132.

⁵ Sacit Kutlu, Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul 2007, s.314-315.

⁶ Şevket Süreyya Aydemir, Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa, II, İstanbul Remzi Kitabevi 2010, s.288-289. Ahmed Bedevi Kuran'a göre Kiliseler Kanunu ile Balkan milletleri arasında nifak kalmamış, rekabet yerini dostluğa bırakmıştır. Ahmed Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Milli Mücadele, İstanbul İş Bankası Yayınları, 2012, s.542.

⁷ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, II, Kısım I, Ankara TTK Yayınları 1991, s.245

Trablusgarp Savaşının Osmanlı Devletini zor durumda bıraktığı bu dönemde şartların olgunlaşmasını ve kendilerince haklı gerekçelerin bulunmasını bekleyen Balkan ülkeleri, Makedonya konusunda düzenleme yapılmasını talebiyle Osmanlı hükümetine başvurdular. Bu talebi zorla gerçekleştirmek için de Sırp, Bulgar ve Yunan çeteleri Makedonya'da komitacılık faaliyetlerini hızlandırmışlardı. Ayrıca büyük devletler Osmanlı Devletinden 1878 Berlin Antlaşması uyarınca 1880 yılında Balkanlarda uygulamasını için hazırlanan idari reformların hayata geçirilmesini istediler. Osmanlı hükümeti savaş tehlikesini önleyebilecek yegane güç olarak gördüğü büyük devletlerin isteklerine uygun cevap hazırlarken, 13 Ekim 1912 tarihinde Balkan devletlerinin aynı konuda ama çok daha ağır talepler taşıyan ultiमतuyla karşı karşıya kaldı. Osmanlı hükümetince red edilen bu ultiमतın ardından Balkan ülkelerinin sırasıyla Osmanlı Devletine savaş ilan ettikleri görüldü⁸.

Osmanlı orduları savaşa hazır değildi, seferberlik hazırlıkları tamamlanamamış, özellikle yolların uygun olmaması nedeniyle sıhhi ve lojistik ihtiyaçlar zamanında gereken yerlere ulaştıramamıştı. Ordunun eğitim ile ilgilenmesi gereken askeri personeli siyaset ve fırka faaliyetleriyle meşgul olmakta ve barış zamanında askerler savaş eğitimi almamış durumda idi⁹.

Doğu Trakya'da bulunan Osmanlı ordusu, Bulgarlara karşı giriştiği savaşlarda mağlup olmuştu. Kırkkilise ve Lüleburgaz-Pınarhisar muharebelerinin ardından Osmanlı kuvvetlerini takip eden Bulgar kuvvetleri ancak Çatalca'da bir savunma hattı kurularak 25 Ekim 1912 tarihinde durdurulmuştu. Böylece İstanbul ile Rumeli'nin irtibatını sağlayan Trakya Bulgar kuvvetlerinin eline geçmiş, Batı Ordusuna yardım göndermek mümkün olmamıştı. 26 Ekim'de Kumanova'da Osmanlı Batı ordusunun mağlup olması üzerine müttefik ülkeler Makedonya'ya girmeye başlamışlardı. Selanik ise 8 Kasım 1912 tarihinde Yunan kuvvetlerine teslim olmuştu. Görüldüğü gibi; İstanbul'a kadar gelen Bulgar kuvvetleri Osmanlı devletinin batı ile bağlantısını tamamen koparmış, deniz yolu ile de yardım gönderilemeyen Arnavutluk, Makedonya ve Batı Trakya fiilen Osmanlı hükümetinin elinden çıkmıştı¹⁰.

Bulgaristan, Çatalca önlerinde yaptıkları son taarruzun başarısız olması üzerine Osmanlı hükümetinin yaptığı ateşkes teklifini kabul ederek Doğu Trakya'daki savaşı sona erdirdi. Büyük devletler, savaşı bitirmek ve Balkanlarda ortaya çıkan yeni durumu görüşmek üzere Londra'da "büyükelçiler"

⁸ Armaoğlu, age, s.665-666; Ahmad, age, s. 141.

⁹ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Balkan Harbi 1912-1913 Garp Ordusu, Yunan Cephesi Harekati, Ankara Genelkurmay Basımevi 1981, s.83; Oya Dağlar Macar, Balkan Savaşlarında Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri, İstanbul Libra Yayınları, s.67.

¹⁰ Bayur, age, Kısım II, s.20-21.

konferansını toplamışlardı. Görüşmelerde; daha önce Balkanlarda statüko değişikliğini kabul etmeyeceklerini açıklayan müttefikler, Osmanlı Hükümetine Balkan devletlerinin kazanımlarının korunmasını, Edirne'den vazgeçmesini, batı sınırı olarak Tekirdağ-Midye hattını önermişlerdi¹¹.

Yaşanan tüm gelişmeler, halk arasında hükümete karşı tepkileri artırmış ve Kamil Paşa Hükümetini yıpratmıştı. Bu tepkileri hükümete karşı kullanarak onu istifaya zorlamayı düşünen İttihat ve Terakki Fırkası 23 Ocak 1913'te "Babiali Baskını"nu yaparak uzun zamandır dışarıda kaldıkları hükümeti ele geçirdiler¹². Savaşın yeniden başlaması ve özellikle kuşatma altındaki Edirne'yi ele geçirmek isteyen hükümetin Bulgarlara karşı giriştiği Çatalca saldırısı başarılı olmamıştı. Bu durum karşısında büyük devletlerin aracılığı ile 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra Antlaşması imzalanmış ve Balkan Savaşı sona ermişti¹³.

Savaştan kazanç ile çıkmalarına karşın huzursuz olan Balkan hükümetleri aralarındaki Makedonya sorunu çözmek için 29 Haziran 1913 tarihinden itibaren yeniden savaşmaya başladılar. Sırasıyla Sırbistan, Yunanistan ve Romanya'nın saldırılarına maruz kalan Bulgaristan'a karşı 19 Temmuz'da Osmanlı orduları Çatalca'dan harekete geçerek 25 Temmuz 1913'te Edirne'yi ele geçirerek Meriç Nehrine kadar gelmişti. Ancak Avrupalı büyük devletler tarafından daha fazla ilerlemesine izin verilmediği için Osmanlı ordusu Batı Trakya'ya girememişti. 29 Eylül 1913'te Bulgaristan ile yapılan İstanbul Antlaşması, 14 Kasım 1913'te Yunanistan ile yapılan Atina Antlaşması ile Balkan Savaşları Osmanlı Devleti için sona ermiştir¹⁴.

Balkan Savaşı kısa süren muharebeler sonucunda Osmanlı tarihinin en büyük felaketlerinden birisinin yaşanmasına neden olmuş, Osmanlı ordusunun çekildiği coğrafyalardan kalan Müslüman ahalinin maruz kaldığı kötü muamele ve İstanbul'a doğru kaçmak zorunda kalan muhacirlerin yaşadığı sıkıntılar, İstanbul'da ve tüm Osmanlı toplumunda tepki ile karşılanmıştır.

2. TALEBE DEFTERİ DERGİSİ HAKKINDA

Türk milliyetçiliğini rehber edinen sivil toplum örgütleri ve dergiler 1908'den itibaren faaliyet göstermekteydi. Türk milliyetçiliğinin II. Meşrutiyet öncesinde dil, tarih ve edebiyat sahaslarındaki çalışmalarla kültürel temelleri atılmış, milliyet duygusu önem kazanmaya başlamıştır. Fakat ırka dayalı milliyetçiliğin imparatorluğun dağılışını hızlandıracağı endişesiyle

¹¹ Uçarol, age, s. 440.

¹² Ahmad, age, s. 146.

¹³ Armaoğlu, age, s. 674-679.

¹⁴ Bayur, age, II, Kısım II, s. 482.

sadece milli kültüre vurgu yapılmaya çalışılmıştı. Bu sebeple II. Meşrutiyet ilan edildiği zaman ülkede Türkçülük akımı henüz kendini göstermemiş, İkdam Gazetesi dışında hiçbir yayın organı bu fikri açıkça savunmamıştı¹⁵. Türk Dergisi ve Türk Yurdu Cemiyetinin aynı isimle çıkardığı dergi bu alanda bilinen yayınlardı. Türk Derneğinin faaliyetlerine paralel olarak Selanik'te çıkmaya başlayan Genç Kalemler Dergisi de dilde Türkçülük yaparak, milliyetçi ideolojinin gelişmesine katkıda bulunmaktaydı. Genç Kalemler Dergisi'nde yazan Ömer Seyfettin, Balkan milletlerinin milli uyanış ve bağımsızlık hareketlerine giriştikleri bir zamanda Balkanlarda subay olarak görev yapmış, gayrimüslim halkın milli kültürü oluşturma çabalarından etkilenmişti¹⁶. Türk Ocakları ise İttihat ve Terakkinin merkezinde 25 Mart 1912'de kurulmuştu. Yusuf Sarıнай'a göre Türk Ocaklarının kurulduğu dönemde yaşanmakta olan Balkan savaşlarının yarattığı acı sonuçlar Türk aydınlarında ve özellikle gençlerde yeni bir ümit ve azim doğurmuştu¹⁷. Türk Ocağının başarılı olmaya başladığı dönem, Türkçülük ideolojisinin de etkili olmaya başladığı Balkan Savaşları sonrası dönemdi. Erol Köroğlu'na, göre, Balkan Savaşı, Türk milliyetçiliğini canlandırmış, savaşın yarattığı travma ve olumsuz sonuçlar gerek devlet yönetimi ve siyaset düzeyinde, gerek kültürel alanda, gerekse halk arasında Türk milliyetçiliğine yönelişi artırmıştı¹⁸. Ayrıca savaşın sarsıntısı, kültürel ve toplumsal alanlarda sorgulanmaya şiddetli bir özeleştiriyeye yol açmıştır. Erol Köroğlu, niçin mağlup olduk sorusunu cevap vermek için hazırlanan yüzlerce kitap, makale ve inceleme yazısının o dönemde hazırlandığını ifade etmektedir¹⁹. 1913 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan Talebe Defteri yukarıdaki amaca yönelik dergi idi²⁰.

Talebe Defteri Dergisi dönemin Beşiktaş Numune Mektebi Müdürü Muallim Ahmet Halid (Yaşaroğlu) Bey tarafından yayınlanmaya başlamış ve ilk sayısı 23 Mayıs 1329(1913) Perşembe tarihini taşımıştır. Dergi idare merkezi olarak Türk Yurdu Kütüphanesini adres göstermişti. Dergi son sayısını 20 Mart 1335/1919 tarihinde 68. Sayı numarası ile çıkarmıştır. Talebe Defteri Dergisinde döneminin ünlü isimlerinin yazıları bulunmaktadır: Yusuf Akçura, Rıza Tevfik(Bölükbaşı), Şukûfe Nihal(Başar), Nafi Atuf(Kansu), Hüseyin Ragıp (Baydur), Osman Fahri, Nüzhet Sabit, Faik Ali(Ozansoy), Ethem Nejat, Halide Nusret (Zorlutuna), Enis Behiç (Koryü-

¹⁵ Yusuf Sarıнай, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931, İstanbul Ötügen Yayınları 1994, s. 94.

¹⁶ Sarıнай, age, s. 105.

¹⁷ Sarıнай, age, s. 131.

¹⁸ Erol Köroğlu, Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı, Propagandadan Milli Kimlik İnşasına, İstanbul İletişim Yayınları 2010, s. 121.

¹⁹ Köroğlu, age, s. 124.

²⁰ Yavuz Selim Karakışla, "Meşrutiyette Bir Çocuk Dergisi", Tarih ve Toplum, S.52, Nisan 1988, s. 24.

rek), Celal Sahir (Erozan), Aziz Hüdayi(Reşat Nur Güntekin), Ahmet Refik (Altınay), Suad Fahir(İsmail Hikmet Ertaylan) idi. Ayrıca Mehmet Emin (Yurdakul) ve Ziya Gökalp de dergiye şiirleriyle katkıda yapmışlardır²¹.

Hüseyin Küçük'ün Cüneyd Okay'dan aktardığına göre derginin hitap edeceği okur kitlesi, her sayfanın üst kısmında yazıldığı gibi mektepliler olacaktır. Dergide ilk tahsilden sonra gidilebilecek okulların tanıtımı yapılırken idadi ve sultani gibi orta dereceli okullardan bahsedildiği için 12-16 yaş grubunun okur kitlesi olarak hedeflendiği anlaşılmaktadır²².

Talebe Defteri 26.sayısından sonra, kardeş dergi olduklarını iddia ettikleri Çocuk Dünyası Dergisi ile birlikte 4 Mart 1330 tarihinde "donanma nüsha-i fevkaladesi" adıyla özel bir sayı yayınlamışlardır. 16 sayfa olarak hazırlanan bu sayının tüm gelirlerinin donanma cemiyetine bağışlanacağı da ifade edilmiştir.

Balkan Savaşlarının en acı günlerinde çıkan ve cepheyi görmüş veya anlatılanları dinlemiş insanların yazdığı yazılar, şiirler ve hikayeler Talebe Defteri'nde yer almıştır. Derginin ilk faaliyet yılını teşkil eden 1913'de felaketin acıları taze iken ve ilerleyen yıllarda da yaşananlara karşı kararlı bir intikam isteğine derginin sayfalarında rastlanmaktadır. Talebe Defteri, Balkan Savaşlarının acılarını ve sıkıntılarını yaşayan muhacirlerin ve askerlerin anlattıklarından hareketle Balkan milletlerine ve onları destekleyen Avrupa ülkelerine yönelik tepkinin yükseldiği bir dönemde çıkmıştır. Balkan ülkelerine destek veren büyük devletlerinin batı medeniyetinin yüksek ve insanî değerlerine ihanet ettiği düşüncesi dergide hissedilmektedir. Dergide her şeye karşın milli değerler yüceltmeye çalışılmış, Osmanlı ve Türk tarihinin şanlı zaferleri hatırlatılmış ve bu başarıların elde edilmesi için ataların sahip oldukları özellikler ve niteliklere vurgu yapılmıştır. Balkan mağlubiyetinin getirdiği kızgınlık, intikam ve öç gibi duyguların dergide sık sık yer almasına neden olmuş, gençliğin zihninde yaşanan acıların sürekli canlı kalması istenmiştir. Öç almak, can yakmak gibi düşüncelerle yazılmış hikâyelerin yanı sıra, kahramanlık öyküleri, hesap sormağa hazır, bilenmiş bir gençlik için yazılmış şiirleri bol miktarda görebilmekteyiz. Aşağıdaki bölümde şiir, hikaye ve makale isimleri adı altında Talebe Defterinde bulunan Balkan Savaşları ile ilgili yazılara yer verilmektedir.

²¹ Talebe Defteri Dergisini tanıtıcı mahiyette bir makale tarafımızdan hazırlanmakta olup, derginin muhtevası hakkında ayrıntılı bilgi bu makalede yer alacaktır.

²² Cüneyd Okay, Eski Harfli Çocuk Dergileri, İstanbul Kitabevi Yayınları 2002, s.119-121'den aktaran Hüseyin Küçük, "Talebe Defteri Çocuk Dergisi(İndeks, Seçme Metinler, Değerlendirme ve Sözlük) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 350.

3. TALEBE DEFTERİ'NDE BALKAN SAVAŞLARINI ANLATAN YAZILAR²³

3.1. Şiirler

Talebe Defteri'nde yer alan ve Balkan savaşları hakkında yazılmış şiirleri ikiye ayırabiliriz. İlk tür şiirler savaşta alınan yenilginin getirdiği kızgınlık ve tepki sonucu yazılan şiirlerdir. Bunlardan ilki Doğu Trakya'da Bulgarlara karşı verilen Lüleburgaz Savaşı sırasında Muallim Feyzullah Sahir tarafından yazılan "Balkan Türküsü"dür. Bu şiirde şairin Türk yurdu olduğunu iddia ettiği Balkanlara karşı bir sitem ve serzeniş bulunmaktadır²⁴:

Sen Türkleri Öz bilirdin
Bulgarlara geçit verdin
Geçsin; fakat sen geçirdin!
Koca Balkan, yüce Balkan
Bu gitmez mi güce Balkan
...
Aksın aksın; il kanıdır.
Kan akıtmak er şanıdır.
Balkan Türk'ün öz canıdır...
...

Ruşen Eşref tarafından yazılan "Türk Kızı Diyor ki" isimli şiir de yaşanan acılara karşısında duyulan kızgınlık ifade edilmektedir. Şiirde Müslüman Rumeli halkın düştüğü zor durum ve muhacirlik anlatılmakta ve memleketi kurtaracak yeni neslin uyanması istenmektedir²⁵:

Ben bir Türk kızımı, yüreğim sızlar.
Bağrımda yurdumun yarası kanar...
Gözümün önünde bir kalın duman
İçinde bir levha: ateş, ölüm, kan...
Gözleri kararmış bir sürü haydut,
Kudurur, saldırır, öldürür, ezer.
...

²³ Balkan Savaşlarında Müslüman ahalinin gördüğü kötü muameleyi anlatan şiir ve hikâyeler konusunda araştırma eserler bulunmak giderek çoğalmaktadır. Dönemin gazete ve dergilerinde bulunan şiir ve hikâyeler ile ilgili olarak şu çalışmalara bakılabilir; Haluk Harun Duman, Balkanlara Veda, İstanbul Duyap Yayınları 2005, Nesime Ceyhan, Balkan Savaşı Hikâyeleri, İstanbul Selis Yayınları 2009.

²⁴ Feyzullah Sahir, "Balkan Türküsü", Talebe Defteri, S.5, 18 Temmuz 1329, s. 69.

²⁵ Ruşen Eşref, "Türk Kızı Diyor ki" Talebe Defteri, S.19, 19 Kânunuevvel 1329, s. 247.

Kaybedilen şehir ve kasabaların işgale uğraması nedeniyle evlerini ve yurtlarını terk eden Müslüman ahalinin muhacir olmalarını, perişan bir vaziyette İstanbul'a kaçışlarını şair aşağıdaki dizelerle anlatmaktadır:

...

Yollara dökülmüş şaşkın adamlar,
 Çıplak kucaklarda cansız yavrular,
 Ağarmış sakallar, bükülmüş beller,
 Bulanmış bakışlar, titreyen eller...
 Hepsinin kırılmış kanadı kolu;
 Hepsinin baktığı İstanbul yolu;
 Çökmüş her tarafa bozgunun yası.

...

Ama daha fazla tahammül kalmamıştır Türk milletinde, felaketlerden ders alınmalı, silkinmeli ve Türk milletini ayağa kaldırmalıdır:

...

Her zaman felaket, her yerde enîn
 Ey yurdum, bu mudur nasibin senin?
 Yok, hayır, bu senin son felaketin
 Bu son didikleniş, son koparılış;
 Artık yok verecek toprak bir karış,
 Ben Türk'üm, imanım, ümidim metin;
 Ümitsizlik değil Türkçe kelime.

Gelecek nesiller, yaşanan felaketin hesabını soracak azimde olacaktır. Türk kızları da bu konuda erkeklerinden geri kalmayacaktır:

...

Yarın yetişecek yeni bir nesil
 Ben onun kızıyım! Düşman, iyi bil.
 Benim de yaraşır tüfek elime!
 Türk kızı boynunu zincirde görmez.
 Düşmanın elleri yurdun başına.

...

Maziye baksan a Türk'ün kadını
 Kalmamış erkekten bir adım geri

Said Fahir, yaşadığımız felaketin sorumlusunun kendimiz olduğunu düşünmektedir. Oğluna hitaben yazdığı “Vatan Masalı” isimli şiir ile evladından memleketin namusunu kurtarmasını istemektedir²⁶:

...
İşte yavrum senin baban
Hem günahkâr hem mücrimdir.
Sensin oğlum, sensin ancak
Namusunu kurtaracak;
Bu vazife pek mübremdir.
Bunu bekler senden vatan

...
Talebe Defterine bulunan şiirlerin diğer bölümü ise intikam içerikli ve sert uslubda yazılmış şiirlerdir. Bu şiirlerde yaşanan geri çekilmenin hesabının sorulacağı, kaybedilen toprakların mutlaka geri alınacağı konusunda gençlerin dikkatini çekilmek istenmiştir. Bu konuda Faik Ali tarafından yazılan ve Derginin 19 Kânunuevvel 1329 tarihli 16. Sayısında yayınlanan “Ben Büyüyeyim de...” başlıklı şiirde şu ifadeler kullanılmaktadır²⁷:

Evet oğlum, bu gördüğün yerler
Ki hıyanetle oldu gitti tebah
Ki bugün düşman ellerindedir ah
Yine hiç şüphe yok ki avdet eder.
Say u gayretle, ilm ü irfanla
Bitmeyen bir hulus-ı vicdanla.

...
Ahmed Necmeddin, “Öç” isimli şiirinde bundan sonraki tek amacının intikam almak olduğunu ve içinde hep kinini muhafaza ettiğini yazmaktadır²⁸:

...
Benim daha bir gayem var: öç almak
Bundan böyle benim Kabem intikam
O Kabede hac eylemek borcum
Yarın için hep kin tutmak orucum
Ben bu zalim hakareti unutmam!

²⁶ Said Fahir, “Vatan Masalı” Talebe Defteri, S.23, 27 Mart 1330. s. 372.

²⁷ Faik Ali, “Ben Büyüyeyim de...” Talebe Defteri, S.16, 19 Kânunuevvel 1329, s. 248.

²⁸ Ahmed Necmeddin, “Öç(Celal Sahir Beye)”, Talebe Defteri, S.8, 29 Ağustos 1331, s. 115.

İntikam konusunda Edirne Esirler Türküsü adını taşıyan şiirde; Edirne için savaşan askerler, 23 Eylül 1329'da Sofya'dan yarının Türk askerine seslenerek "domuzcu" düşmandan öç alınmasını istemektedir²⁹:

...

Ey yarının Türk askeri: Ahmed, Mehmed, Durmuş sen !
Unutma kim bu esirlik gömlektir ateşten...
Diyor bize (eski Zağra) mazlumları kardaşlar
Koca düşman domuzcudan alın öcü adaşlar!
Altı ay biz mahsur kaldık, düşman ile döğüştüğ
Düşman değil açlık yendi, öyle esir biz düştük.

Günümüzün izcileri olarak kabul edebileceğimiz Keşşaf lar da Osmanlı gençlerini sefere çağırılmaktadır. Varlığını padişaha ve yurduna hizmet için hazır eden Keşşaf, türküsünde istikbalin zaferler sakladığını müjdeleyerek gençleri acıları telafi etmeye davet etmektedir³⁰:

...

Sineler yanık, yürekler, ezik.
Dimağımızdan nasıl silinsin,
Yanya, Kosova, Girit, Selanik.

...

Düşmanlar bilsin ki, çok geçmeden
İntikam alır küçük keşşaf lar!
Haydin sefere

...

Haydin sefere, çevik keşşaf lar,
İstikbal bize, zaferler saklar!

Talebe Defterinde şiirleri yayınlanan yazarlar, Osmanlı Devletinin maruz kaldığı felakette Avrupa ülkelerinin de payı olduğunu düşünmektedir. Yaşanan acılardan sonra bir çok yazar, tepkilerini büyük ülkelere de yönelmiştir. Bu tepkide yıllardır büyük devletlerin Osmanlı Devletine adaletli davranmamasının payı olduğu gibi, savaş öncesinde yaptıkları açıklamaların aksine, savaş sonrasında Balkan ülkelerinin ele geçirdikleri toprakları sahiplenmelerini desteklemeleri de etkili olmuştur. Ali Ulvi, düşmanın bir

²⁹ Defter, "Edirne Esirler Türküsü" Talebe Defteri, S.24, 10 Nisan 1330, s. 396.

³⁰ Ahmed Cevad, "Keşşaf ların Türküsü", Talebe Defteri, S.10, 16 Eylül 1329, s. 151.

olduğunu ve asırlardır hep Osmanlı aleyhine mücadele ettiğini “Vatanıma” adlı şiirinde yazmaktadır³¹:

İşte senin bir dostun yok... onlar birlik olmuşlar.
Kaç asırdır seni böyle önlerinden koğmuşlar!
Sen yaralı arslan gibi çırpınırken bir alçak:

...

Kanlarıyla eğlenerek: “barbar, vahşi Türk!” diyor
Sana salan köpeklere teşekkür ediyor...

Hepsinden bir hakaret senin arslan postuna
Ve bu yolda ilk şeref de eski, Fransız dostuna !
Hiçbirisi yok ki senin kanlarından içmesin.

....

Milletlere sen ne yaptın? Din farkına bakmadın,
Hıristiyan yüreklere hilallığı takmadın;

...

Hıristiyan dahi düşse tuttun zayıf kolundan.

...

Şimdi herkes yüz çevirmiş düşüşüne gülüyor.
Ölümünü görmek için beklemekten ölüyor.
Ne yapalım? Ölmüyorsun ve ölmezsin ey arslan !
Seni büyük Türk doğurmuş, kucaklamış Müslüman!
Ne isterler daha senden? Herkes aldı, doymadı,
El-ân kanlı kılıcını kınlarına koymadı.

Trablus, Tunus, Mısır, Kıbrıs, Girit, Adalar,
Kırım, Kafkas, Urum İli ve Balkanlar, Tunalar !
Oralarda dindaşların, soydaşların inliyor.
Yalnız senin mert yüreğin o feryadı dinliyor.
Ve susuyor...çünkü artık yaraları derindir.
Ah, biraz kalk. Katillerin ellerini gir indir.
Reva mıdır onlar yine dış göstere, tepinsin
Senin kanlı manzaranla şenlik yapsın, sevensin?

Avrupa ülkelerinin sözlerinde durmayıp Osmanlı devletine ihaneti etmesi Osman Fahri'nin “Vahşi Medeniyete” isimli şiirinde de ele alınmakta-

³¹ Ali Ulvi, “Vatanıma” Talebe Defteri, Donanma Nüsha-i Fevkaladesi, Mart 1330, s. 3.

dır. Balkan ordularının yaptığı katliamlara ses çıkamayan Avrupa ülkelerinin kendi medeniyetlerinden utanması gerektiğini söylemektedir³².

...
Medeniyet ! senin sesin nasfet
Haykırırken... Elinde bir kargı
Saplıyorsun zavallı memlekete
Zevk duydun, demek, cinâyedte

...
Biz za'îfiz bugün fakat sana ne
Kanlı kuvvet bekâ bulur, sanma
Kuvvet ancak: Büyük adâledte
Saik-i ihtirâsa aldanma

...
Medeniyet evet, sen alçaksın !
Ben senin pîş iftirasında
Pek peşîmânım insan olduğuma

3.2. Hikâyeler

Talebe Defteri Dergisinde; büyük devletlere ve Balkan milletlerine karşı savaş ve savaşın içinde yaşanan insanlık dışı olaylar nedeniyle duyulan tepkileri ihtiva eden şiirler yer aldığı gibi Osmanlı insanının kahramanlığını, tek başına olsa bile namusunu ve ailesini kurtarmak için yaptığı fedakârlığı anlatan hikâyeler de bulunmaktadır. Bu hikâyelerden ilki Talebe Defterinin 29 Ağustos 1329 tarihinde çıkan 8. Sayısında yer alan ve dört bölüm haline tefrika edilen “Küçük Hüseyin Gazası” adlı öyküdür. Bu hikâye imzasız olarak dergide yayınlanmakta ve içinde diyaloglar ihtiva eden ve on iki yaşındaki bir Osmanlı gencinin büyüklerinden dinlediği kahramanlık hikâyelerinden etkilenerek, tek başına giriştiği bir macerayı ve sonuçta Bulgar askerlerine karşı Balkan savaşında elde ettiği kahramanlığı anlatmaktadır. Rumeli'nin bir köyünde geçtiği anlaşılan bu hikâye orta yaşlı insanların sohbetiyle başlamaktadır. Sohbet meclislerinde Nuri Efendinin on iki yaşında olan oğlu Hüseyin de bulunmaktadır. Sohbet katılan Said Onbaşı, 1877-1878 savaşında Plevne'de kuşatma altında iken Binbaşının oğlunun hariçte bulunan Osmanlı kuvvetlerine haber göndermek için kullandığını anlatmaktadır³³.

³² Osman Fahri, “Vaşî Medeniyet” Talebe Defteri, S.7, 15 Ağustos 1329, s. 100.

³³ Defter, “Küçük Hüseyin'in Gazası 1”, Talebe Defteri, S.8, 29 Ağustos 1329, s. 127.

Sohbet, savaş, kahramanlık gibi konularla devam ederken küçük Hüseyin'in Said Onbaşının silahı ile oynamak istemesi üzerine Nuri Efendinin şu ibretlik sözü ile yeni bir aşamaya çevrilmiştir: "Peki oğlum peki! Oynayabileceksin, çünkü bundan sonra evladına tüfek vermeyen babalar dünyada ve ahrette mesul olacaklardır." Nuri Efendi, memleketin mevcut vaziyetini dikkate alarak herkesin ülke savunması için hazırlıklı olması gerektiğini söylemekteydi³⁴. Bu sözün ardından uzaklardan bir davul sesi duyulur ve Hüseyin (pencereden dinleyerek kendi kendine) "bayram değil, muharebe var! Ben de giderim. Plevne'deki küçük gibi ben de top atarım, tüfek atarım... Babama haber vermem... iki gözüm anneciğim ben gidiyorum Allaha ısmarladık! Sakın benim için ağlamayın..."³⁵. Hüseyin'in savaşa gider ve bu süre içerisinde gördüğü manzaraları kendi ağzından anlatmaya başlar: "Kanlı Rumeli ne müdhiş hezimet, Aman yarabbi, ne idi o felaketler! Asırlardan beri üzerinde Osmanlı sancağı dalgalanan muazzam Rumeli Şehirlerinin birbiri ardında sükütu! Of hayır hayır, bunların hiçbirisi hakikat olamaz. Bunların hepsi rüya! hakikat olsa nasıl yaşayabiliriz..." Ardından Hüseyin cephede ilk kez Bulgar askerlerini görür ve kendisi yakalanmamak için bir ağacın arkasına sığınır. Ve içindeki tepkisini kendi kendine şu ifadelerle anlatır: "Ey Bulgarlar! Hepsini de öküz gibi herifler! Hişt hişt diyorum da işitmiyorlar, şimdi beynine vuracağım" Hüseyin saklandığı yerden Bulgar askerlerini ve onların esir aldığı Osmanlı askerlerinin şu konuşmalara şahit olur, ancak müdahale etmez, bulunduğu yerden sessizce takip eder:

Bulgar çete reisi Osmanlı askerlerinin göstererek "işte Türk leşleri! her yer dolmuş! Belki de henüz gebermemişlerdir. Ne olur ne olmaz vur şunun kafasına..."

...

Çete reisi: (Ayağıyla neferlere vurarak) Hey! Kalk be!
(Osmanlı) Neferler: Aman yine Bulgarlar!

...

Çete reisi: Ey Türkler! Nasıl çalınız yolunda mı? Şu Bulgarların ayağını öper misiniz bakalım! Yoksa bir kurşunluk hakkınızı alır mısınız?

³⁴ Nuri Efendinin bu sözü o günlerde Türkiye'de yaygın olan "Millet-i Müsellaha" düşüncesinin bir tezahürüdür. Alman askeri uzmanları tarafından Osmanlı ordusuna getirilen ve tüm milleti savaşa her an hazır tutmayı amaç edinen ve Goltz Paşa'nın meşhur "Das Volk in Waffen" isimli kitabında yer alan silahlanmış millet düşüncesine göre; savaşların hiç bitmeyeceğine inanılmakta ve halkın askerlik eğitimi alması gerektiği düşünülmekte ve erkek, kadın, genç, yaşlı herkesin memleket için mücadeleye hazırlanmasının önemi anlatılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için; Hasan Ünder, "Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler" Tarih ve Toplum, S.206, Şubat 2001, s.113.

³⁵ Defter, Küçük Hüseyinin Gazası 2", Talebe Defteri, S.9, 12 Eylül 1329, s. 143.

(Osmanlı)Binbaşı: Ey denî milletin hûn-hâr ferdi açlıktan, susuzluktan, iskelet haline gelmiş olan şu Türkler, bu acizleriyle beraber sizin gibi denîlerin ayaklarını öpmekdense ölümü tercih ederler...

Çete reisi: Öyle mi ? Fakat binbaşı efendi hazretleri! Düşünmüyorsunuz ki iki saniyeye kadar köpek gibi serileceksiniz!

Hüseyin(Gizlendiği yerden bağırır) Dolduralım.

O esnada üç dört el silah patlar ve Bulgarlar yere serilir...

Binbaşı: "...Ya Rabbi büyük günah işlediğimi şimdi anlıyorum... Ölmüş batmağa mahkûm kalmış dediğim şu millet, mazinin bütün fenalıklarının tamire muktedir on iki yaşında kahramanlar yetiştiriyor! On iki yaşındaki çocuklar ölüm tehlikelerini istihkar edecek olan bir millet batmaz, bugün düşse bile yarın herhalde yükselir, yaşasın nesl-i âtî"³⁶.

Bu şekilde Osmanlı askerlerini Bulgar çetelerinin elinden kurtaran küçük Hüseyin, bir süre sonra memleketine döner ve başından geçenleri babası Nuri Efendiye aktarır:

Hüseyin: Ah... Baba bilsen ne kadar Bulgar kesdim. Aman o binbaşı ile arkadaşlarının halini görmeliydin. Gece tam Bulgarlar öldürüyorlardı, ben onları öldürdüm.

Said Onbaşı: Ey Nuri Efendi bugünden sonra bu milletin babalarının vazifesi, ateş içine saldıran çocuklara hayret etmek değil, o çocukları kucaklamak, onları alkışlamaktır...³⁷.

Bir Osmanlı çocuğunun fedakârlıklarını ve Bulgar askerlerinin insafsızlıklarını anlatan bu hikâyenin ardından yine aynı yaşlarda olan ve Gümülçine'nin "N" köyünde yaşayan Rıdvan'ın kahramanlıkları Talebe Defterinin sayfalarında yer almaktadır. Derginin 12. Sayısından itibaren tefrika edilmeye başlanan Rıdvan'ın maceraları "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf" adıyla 7 bölüm halinde yayınlanmıştır. Sadece Rıdvan'ın gözünden görülen olaylar yazarın ağzından anlatılmakta, eserde diyaloglara yer verilmemektedir. Hikâye Balkan savaşlarının hemen öncesinde Batı Trakya'da Gümülçüne civarındaki köylerde geçmekteydi. Bulgar çeteciler, komitacılar uzun bir zamandır civar köyleri basmakta, zulümleri ve cinayetleri ile Müslüman ahaliyi rahatsız etmektedirler. Köy halkı çevre köylerden duydukları baskın haberleri nedeniyle tedirgin olmuşlar ve komitacılara karşı silahlanmışlardır. Geceleri nöbet tutarak köylerini korumaya çalışmışlardır. Rıdvan hikâyede anlatıldığı kadarıyla zeki, Bulgarca konuşabilen ve memleket ger-

³⁶ Defter, "Küçük Hüseyin'in Gazası 3", Talebe Defteri, S.10, 26 Eylül 1329, s. 159.

³⁷ Defter, "Küçük Hüseyin'in Gazası 4", Talebe Defteri, S.11, 10 Teşrinievvel 1329, s. 175.

çeklerinin farkında olan güçlü ve kuvvetli bir Osmanlı genciydi. Rıdvan bir gün hayvanlarını otlatmak için götürdüğü merada altı kişilik silahlı Bulgar grubunu görmüş ve onların konuşmalarından o gece Müslüman “K” köyünü basacaklarını anlamıştı. Rıdvan derhal hayvanlarını toplayarak köye dönmeye karar vermişti³⁸. Rıdvan’ın getirdiği haber yarım saat içinde bütün köye yayılmış ve köyde bir savunma hazırlığı başlamıştı. Bu nedenle köyün civarına hayvan otlatmaya giden çobanlara haber ulaştırılmış diğer taraftan da köyün güçlü erkekleri de silahlanarak camii meydanına toplanmaya başlamışlardı. Komitacıların gelme ihtimali olan geçitlere en kuvvetli ve en iyi silahlı gençler gönderilmiş, orta yaşlı ve ihtiyar köylülerin ise köydeki çocuk ve kadınları muhafaza etmek için köyde kalmaları kararlaştırılmıştı. Rıdvan da komitacılar hakkında keşif yapmak için köyün dışına gönderilecek keşşaf heyetinin içinde idi. Küçük keşşaf komitacıları köyün dışında görmeye çalışacak, her kim görürse kendini yakalatmadan geri dönerek en yakın karakola haber verecek, eğer yakalanırsa kendini feda edecek ancak köyünü, vatanını ve vatandaşlarını kurtarmış olacaktı. İlerleyen saatlerde tek bir tabanca sesi duyulmuş ve ardından tiz bir düdük sesi havayı şiddetle titretmişti. Komitacıların köye girdiğini düşünen Rıdvan ve diğer keşşaf hemen köye giden yolda bulunan boğazlara doğru koşmaya başlamıştı. Rıdvan yetiştiği zaman bir Bulgar komitacı ile keşşaf boğaz boğaza mücadele etmekteydi. Rıdvan o anda elindeki bıçağı “Bulgarın göğsüne saplamıştı”. Köyün yakınına kadar gelen komitacılar, işittikleri silah sesleri ve köpek havlamalarından korkmuşlar ve yapmayı düşündükleri baskından vazgeçmişlerdi. Bununla beraber köy halkı hazırlıklı ve heyecanlı bir şekilde beklemekteydi. Köye gelen Rıdvan, bir saat mesafede bulunan “M” köyünün tehlikede olacağını düşünmüş, oraya haber göndermedikleri için telaşlanmıştı. Komitacıların “M” köyüne saldırma ihtimaline karşı Rıdvan başta olmak üzere bir müfreze hazırlanmış ve hemen harekete geçmişlerdi. “M” köyüne yaklaştıklarında işittikleri silah sesleri ve gördükleri alevler bütün korkularının haksız olmadığını göstermekteydi. “hain Bulgarlar, merdce kendilerini müdafaaya hazır insanlardan korkarak kaçmış, bîhabere uykuya dalmış birtakım biçarelere vahşiyane taarruz etmişti”. Köye girmeden önce Rıdvan, yüksek bir dama tırmanarak oradan etrafı kontrol etmiş, köyün en zengini olan İbrahim Ağa’nın evi civarında bir arbede olduğunu görmüştür. Köyün diğer taraflarından ise alevler görülmekteydi. Rıdvan ve arkadaşları, “bedbaht bir Müslümanın karnını süngü ile deşmek üzere tüfengi kaldıran komitacıyı gördü. On adımda tabancasını boşalttı. Mel’un herifin canını cehennem zebanilerine teslim ettirdi”³⁹.

³⁸ C.Ç., “Dağlar Çocuğu- Tabii Keşşaf 1”, Talebe Defteri, S.12, 24 Teşrinievvel 1329, s. 187.

³⁹ C.Ç., “Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 2”, Talebe Defteri, S.13, 7 Teşrinisani 1329, s. 200-201.

“M” köyünde mezalim bütün fecaatiyle devam etmekteydi. Yavrusunu kolundan tutup kaçmağa teşebbüs eden aciz kadınlar, namusunu müdafaa etmek için bıçağa ve süngüye tırnağıyla, dişiyle karşı çıkan genç kızlar, dibçik altında inleyen ihtiyarlar ve boğazlanmış delikanlılar köyde vahim bir manzara oluşturmaktaydı. Bir Müslüman kadın maruz kaldıkları durumu “Ah Bulgarlardan çektiklerimiz... bir de şu ellerimize şu parmaklarımıza, göğsümüzden akan kanlara bakınız...” diye açıklamaktaydı⁴⁰. “M” köyünde arkadaşı Memo ile dolaşan Rıdvan gördüğü manzaralar karşısında çok zor durumda kalmıştır. Her tarafta öldürülmüş Müslüman köylüleri ve ateşe verilmiş evleri bulunmaktaydı. Takip ettikleri sokak üzerinden köyün en büyük meydanına doğru ilerlerken meydandan büyük bir uğultu, gürültü ve boğuk sesler geldiğini fark etmişlerdi. Rıdvan ve Memo orada neler olup bittiğini öğrenmek için koşmaya başlamışlar ve meydana ulaşmışlardı. Meydanda büyük bir samanlığa erkek, kadın elli altmış Müslüman doldurulmuş sonra samanlık ateş ile tutuşturulmuş idi. “o biçarelerin yarısı kâmilan yanmış, büyük bir kısmı da tutuşmuş, yalnız beş altı kadın, iki üç erkek, en arka tarafa kaçabilerek alevlerin tahribatından” kurtulmuşlardı⁴¹.

“M” köyü yapılan baskından sonucunda yedi şehit ve dokuz yaralı vermişti. Bu netice köy halkı için büyük bir felaket idi. Hemen her evden bir kurban verilmişti. Yaralılar arasında durumu vahim olanlar da vardı. Cerrah ve tabip temin edilmeli, ilaç bulunmalıydı. Gümölcine’nin düşman eline geçtiği birkaç günden beri köylüler arasından bilindiğinden oradan Osmanlı doktoru ve cerrahı bulmak artık mümkün olamayacaktı⁴². “M” köyünün yaşadığı vahşet diğer Müslüman köyelerine Bulgar komitacıları tarafından yapılan baskınların bir parçasıydı. Bu köyde Müslüman kadınların koparılan parmakları ve kulakları diri diri insan yakmanın yanında pek bir hüküm ifade etmemekteydi⁴³.

Son derece çarpıcı ifadeler ihtiva eden yukarıdaki hikâyeden sonra, Talebe Defterinin 19 Kânunuevvel 1329 tarihinde yayınlanan 16.sayısında Ahmed Cevad’ın “Esaretten Dönüş” isimli bir hatırası bize hem Balkan milletlerinin bakışını aktarmakta hem de savaştan sonra yeni neslin üstlenmesi gereken vazifeyi anlatmaktadır. Balkan savaşının ilk aşamasında Yunan ordularına karşı Bizani ve Yanya bölgesinde savaşan ve esir düşen Osmanlı askerlerinin bir kısmı Gülcemal vapuru ile Samsun’a getirilmekteydi. Vapurdaki askerler esaretin maddi ve manevi acılarına, mahrumiyetlerine ve sıkıntılarına karşı bir gün öç almak hürs ve gayzıyla direnmekteydiler.

⁴⁰ C.Ç., “Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 3”, Talebe Defteri, S.14, 21 Teşrinisani 1329, s. 216-217.

⁴¹ C.Ç., “Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 4”, Talebe Defteri, S.15, 15 Kanunuevvel 1329, s. 233.

⁴² C.Ç., “Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 6”, Talebe Defteri, S. 18, 16 Kanunusani 1329, s. 298.

⁴³ C.Ç., “Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 7”, Talebe Defteri, S.20, 13 Şubat 1329, s. 326-327.

Samsun'da ailesi tarafından karşılanan Hasan, aile ocağında gördüğü ihtimama ve yakın ilgi ile eski sağlığına kavuşmakta, başından geçenleri ve yaşadıklarını anlatmak için sabırsızlanmaktaydı. Kendisini görmeye gelen akrabaları ve arkadaşları bir çok hediyeler getirmişlerdi. Lakin Hasan bu hediyelerin Donanma Cemiyetine verilmesini istemekteydi. Çünkü savaşı yaşamış ve Osmanlı askerlerinin yaşadığı sefaleti hissetmişti. Hasan'a göre: "bütün bu hediyelere, bu ihtimamlara benden ziyade muhtaç biri var, o da cümlemizin validemiz vatandır... yaralı, kanlı kefenlere bürünmüş, parçalanmış vatan... bizi mağlub edenler, esir tutanlar, doya doya hakaret... işkence yapanlar kimlerdir, biliyor musunuz? Dünkü çobanlarımız, dünkü kölelerimiz... Ah bu millet bu hakarete tahammül etmemelidir. Bize ne diyorlardı, biliyor musunuz ! Türkî... Türkler... köpekler...ah keşke orada, Bizani'de bir gülle ile kala idim de milletin o hakaretlerini görmeye idim... çünkü o hakaret bana, benim şahsıma değil, anlıyor musunuz, milletimize vatanımıza idi !". Tüm bu konuşmaları sessizce dinleyen küçük kardeş Mustafa'nın şu açıklamaları ile yeni nesilden beklenen vazifeleri göstermekteydi: "Ağlama, ağabey, ağlama ! O yerleri inşaallah biz geri alacağız! Mektebde bütün arkadaşların söylediği, düşündüğü hep bu! Nişan atıyoruz, askerlik yapıyoruz! Para için de artırma sandıkları açıyoruz! Hoca Efendi bize: görevim sizi, Rumeli'yi düşmandan kurtaracak siz olacaksınız! diyor. Biz büyüyelim de! Düşmanlar görür..."⁴⁴ Görüldüğü gibi kardeş Mustafa'nın yenilginin intikamının alınması konusunda okulda yaptıkları teşebbüs ile gençler tasarrufa alışacak, elde edilen sermaye ile memleket ekonomisinin millileşmesi temin edilecekti.

3.3. Makaleler

Balkan Savaşları hakkında Talebe Defterinde yer alan şiir ve hikâyelerin yanı sıra, savaşta alınan mağlubiyetin nedenlerini açıklamak maksadı ile yazılmış yazılar da bulunmaktadır. Kimi yazarların Balkan milletlerini ve Avrupa devletlerini insanlıktan yoksun olmakla eleştirdikleri görülürken kimi yazarların da yenilgide Osmanlı devletinin birçok hatasının da rol oynadığını iddia etmekteydiler. Osmanlı toplumunun birçok konuda çözemediği sorunlar ve ekonomik yetersizliklerin yanı sıra eğitim sisteminin Osmanlı gençlerini tarihten, milli değerlerden uzak bir birey olarak yetiştirdiği konusunda birçok yazar hemfikirdir. Eğitimin niteliği eleştiri konusu olmakta memleket gerçeklerinin farkında olan çocuklara duyulan ihtiyaç anlatılmaktaydı. Eğitim ile memleket için çalışmanın ve fedakarlık yapmayı öğrenen Osmanlı gençlerinin Osmanlı toplumunu perişan durumundan

⁴⁴ Ahmed Cevad, "Esaretten Dönüş", Talebe Defteri, S.16, 19 Kânunuevvel 1329, s. 246.

kurtaracağı düşünülmekteydi. Kaybedilen toprakların, yerlere düşürülen gururun ancak çalışmanın getireceği güç ve özgüven ile tamir edilebileceği düşünülmekteydi. M.Nejad "Giden Gelir" isimli makalesinde Fransa'nın, Almanya'ya bırakmak zorunda kaldığı Alsas Loren bölgesinin acısını Fransız gençlerinin kalplerinde yaşadığını ve geri almak ümidi ile çalıştığını ve sonunda amaçlarına ulaştıklarını Osmanlı gençlerine hatırlatmaktaydı. Fransızlar "...çalışmışlar, kendilerine doğru kalkan kılıçları kırmışlar..." idi. Osmanlı genci de Rumeli'yi aklından çıkarmamalı, okumalı ve vatanını sevmeliydi. Kurtuluşun ancak böyle olabileceğini düşünen yazar, gençlerdeki unutkanlık ve umursamazlıktan şikâyet etmekteydi⁴⁵. Ahmed Cevad, savaşın geride kaldığını düşünmekte, artık mevcut durumu tamir etmenin şart olduğuna inanmaktaydı. Osmanlı toplumuna bu felaketi yaşatan sebeplerin ortadan kaldırılması gerektiğini söylemekteydi. Bu konuda Balkan milletlerini örnek vermekteydi. Ahmed Cevad, düşmanlarımızın galib ve kahhar olmalarına karşın durmadan, eğlenmeden çalıştığını, "yalnız bize karşı yeni bir muzafferiyet kazanmak için değil belki umum cihanda bir mevki-i mümtâz..." elde etmek için gayret ettiklerini yazmaktadır. Üstelik Balkan milletleri "...haricin hiçbir taarruzuna uğramak tehlikesinden tamamıyla masun olan dünkü galipler...durmadan dinlemeden çalışıyor, ya biz? Heyhat hala meskenet ve atalet içinde puyanız. Hâlbuki geçirdiğimiz felaket bizi atıyyen hem de pek garib bir istikbalde bekleyen hatraya nisbeten hiç ender hiçtir. Düşman-ı kadimimiz Moskoflar Anadolu'yu istila etmek üzeredir...Biz kendimizi müdafaa etmedikçe tehlikeden masun kalamayız...Pek karib olan tehlikeye karşın niçin hazırlanmıyoruz?" demektedir. Ve en kısa zamanda memleket, siyasi, iktisadi esaretten müstakbel tehlikelerden kurtaracak tedbirleri almaya başlamalıydı. Bu amaçla Ahmed Cevad yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır; "(memleketin) her tarafında nişân talimleri başlayacak, mesireler talimgâhlara dönecek, hasta-bakıcılık derslerine hücum edilecek, meyhâneler kapanacak, kahvehâneler, gazinolar yerine vatanın mukadderatıyla alâkadâr içtimâgâhlar vücûda gelecek, şirketler teessüs edecek, şoselerimizin, limanlarımızın inşaatı deruhte edilecek, bankalar açılacak, dâhili, harici ticaret elde edilecek, zanaat ve meslek mektepleri...." açılacaktı⁴⁶.

⁴⁵ M.Nejad, "Giden Gelir-Birinci Mektub", Talebe Defteri, S.25, 24 Nisan 1330, s. 403-404.

⁴⁶ Ahmed Cevad, "Harbden Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?", Talebe Defteri, S.22, 13 Mart 1330, s.356-357. Ethem Nejad da Balkan felaketinin eğitimde yeni bir dönemi başlatması gerektiğini ifade eden eğitimcilerden biriydi. Ona göre mevcut eğitim sistemi fazlasıyla teorik ve gençlerin hayata hazırlanmasına mani olmaktadır. Okul geziler, kamplar ve av organizasyonları düzenlenmeliydi. Yahya Akyüz, "Balkan Savaşları'nın Eğitimsel Nedenleri ve Sonuçları", 90.Yılında Balkan Savaşları ve Lüleburgaz Muharebeleri, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Kırklareli, 26 Ekim 2002, s. 91; Yiğit Akın, Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, Erken Cumhuriyette Beden Terbiyesi ve Spor, İstanbul, İletişim Yayınları 2004, s. 1333.

Ciddiyet eksikliğinin aslında bilinç yetersizliğinden kaynaklandığını anlatan bu yazının ardından İstanbul Maarif Müdürü Saffet Bey, eğitim sistemimizin neden bilinçli vatandaş yetiştirmediğini açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre eğitim sistemi değişmeli, aksi durumda amaçsız ve gayesiz bir şekilde verilen eğitimin, yeni nesli felaketlerden uzak tutamayacağı ortada idi. Saffet Bey, tüm zor ve meşakkatli amaçların dahi azim, gayret ve sabır ile elde edildiğini ifade ederken bu bahiste örnek olarak Balkan milletlerinin gösterilebileceğini yazmaktadır. “...yarım asır zarfında Balkanlarda vukûa gelen tebeddülât, Balkan milletlerindeki hareket, azm ü sebat ile bir gaye-i emel ile çalışılırsa...” ne gibi sonuç elde edileceğine iyi bir örnek oluşturmaktaydı. Uzun yıllar boyunca Osmanlı hakimiyeti altında yaşayan Balkan milletlerinin ruhlarına ve vicdanlarına sahip olunamadığını, hükümetin bu amaçla bir gâye ve maksad takip etmediğini, yalnızca arazi feth etmek ve cihangir olma davasının peşinde gidildiğini iddia eden Saffet Bey’e göre “biz muzafferiyetimizle sermest-i gurûr iken biz millet hâkimiyiz diye tefâhur ederken onlar bizden intikam almayı, bizi memleketlerinden çıkarmayı düşünüyor ve bunun için söyleşiyorlardı. Vâlideler ninnileriyle çocuklarına bunları bir cihetten telkin ederken diğer tarafta muallimler mekteplerde, sınıf-ı ruhban kiliselerde lisanlarını, milliyetlerini, dinlerini, muhafaza etmeği ve Türklere karşı buğz u adavet beslemeği telkin ediyorlar ve çocukları bir maksad, bir gâye için terbiye ediyorlardı... Buna mukâbil bizler ise terbiye-i milliye ve içtimâiyemizi gâib etmiş her türlü secâyâden tecrid edilmiş... Kararsız, seciyesiz kalmış ve millet-i hâkime mevkiden sükût etmeğe başlamış idik. Biz mekteplerimizde ezici ve uyuşturucu bir terbiye verirken, biz çocuklarımızı harekât-ı bedeniyeden, oyundan men ederken, o, inkişaf etmek üzere olan dimağları, fikirleri öldürürken, onlar mekteplerinde terbiye-i bedeniye yaptırıyorlar, metin ve ciddi bir tahsil veriyorlar, bedenleri fikirleri kuvvetli, azimkâr ve seciye sâhibi gençler yetiştiriyorlardı. Biz ise hareketten âtlı, cılız, vücûdlar, gâye ve emelden mahrum, kararsız, gençler yetiştiriyor... Biz büyük bir inkılap yapmak ve yaşamak istiyor isek mekteplerimizdeki tarz-ı tadrîs ve terbiyeye başka bir şekil, başka bir mecrâ vermeliyiz” diyerek gelecek için öğretmenlerde ve öğrencilerde zihniyet değişikliğinin şart olduğunu söyleyen Saffet Bey, vatan sevgisinin bir memleketin kalkınmasına yardımcı olacağını ve bu hakikate en güzel örneğin Balkan ülkeleri olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Balkan milletleri vatan muhabbet ve milliyete hürmet ile başladıkları hürriyet mücadelelerinde fedakârlıklar yaparak başarıya ulaşmışlardı. “Rumelinin, Makedonyanın hücrâ köşelerinde milliyetleri, vatanları için çalışanlar kura ve köy mekteplerinde muallimlik edenler, bıkmak, usanmak bilmeyen azimkâr gençlerle, genç fikirli papaz ve rahiblerdir. Bizde ise iş tamamen bunun makûsudur.

Bugün gençlerimiz ve genç fikirli tarik-i ilmiye erbabı kendilerinden beklenen fedakârlığı yapmıyorlar. Memleketin hûcra köşelerinde vatanın en ziyade muhtaç olacağı kurâ ve köy mekteplerinde...mürşidlik ve müceddidlik vazifesini deruhte etmekten tevekkî ediyorlar. Dâimâ payitahtta kalmak istiyorlar....” diyerek yeni nesli bilinçlendirmek için öğretmenleri fedakârlık yapmaya davet etmektedir. Saffet Bey, istikbal için hazırlanan gençlerden beklentilerini şöyle ifade etmektedir. “...gördüğünüz felaketlerin her gün bir sûrette menâkıbını işittiğiniz fecâatlerin, musîbetlerin henüz hayâlleri nazarınızda...olduğu için siz başka bir his ile yetişecek ve bütün bu kırılan, dökülen zâyî olan şeylerin telafisine çalışacaksınız...sizin kalbinizde parlayacak olan intikâm âteşleri, memlekete hidmet emelleri, vazifeye, vatana muhabbet hisleri sizinle beraber yaşarsa vatan da yaşayacaktır...” bu amaçla öğretmenlerin özellikle tarih ve coğrafya öğretmenlerinin “vatana muhabbet, milliyete hürmet” düşüncesini mekteplerde uyandırma-ları isteniyordu⁴⁷. Munis Nejad da oğluna hitaben yazdığı mektubta aynı konuya temas etmekteydi. Ona göre; “bilinmeyen şey sevilmmez”di. Ve nedenini de şöyle açıklamaktaydı. “oğlum biz, bizim yaşımızdakiler, bu memleketi kurtaramıyoruz, çünkü onu tanımıyoruz ve tanımadığımız için sevmiyoruz. Bizim içimizde vatanını can verecek kadar seven ne kadar azdır...” demektedir ve memleketine sahip çıkması için gençlerin memleketinin coğrafyasını tanımalı, tarihini öğrenmeye davet etmekteydi⁴⁸.

Muallim Abdülfeyyaz Tevfik Bey, Bulgar işgaline uğrayan Edirne Selimiye Camii'nin durumundan hareketle gençlere tavsiyelerde bulunmaktadır. İşgal öncesine “göğsümüzü kabartarak önünden geçtiğimiz Selimiye Camii artık sadece bir mabed olmamalı; o “Türk(ün) gözünü açacak, Türk(ün) kanını kaynatacak bir intikam abidesi” olmalıydı. Yazar gençlere artık üzülmemelerini tavsiye etmekte, onları “Hakkın en kavî muîni olan say için tecdîd-i ahd etmeğe” davet etmektedir. Geçmiş acıları tamir etmenin ve ayağa kalkmanın yolunun çalışmaktan geçtiğine inanan yazar yaşamak isteyen milletlerin üzerlerine dünyalar yıkıldığında değil, ümitsizliğe düştüklerinde perişan olacaklarını söylemekteydi. Eğer en küçük ferdinden padişaha kadar koca bir milletin aynı hissi paylaşması ve aynı yemin için çalışması durumunda elbette Allah da bu çabayı takdir edecekti⁴⁹. Abdülfeyyaz Tevfik bir başka yazısında ise çocuklarla konuşmakta ve onlara Balkan felaketi hakkında bilgi vermektedir. Çocukların muhacirlerin kim olduğu sorusuna: “Yirminci asrın nasılsa yaldızlı gölgelerine sokulan vahşiler

⁴⁷ Saffet-İstanbul Maarif Müdürü, “İntikam I”, Talebe Defteri, S.16, 19 Kânunuevvel 1329, s. 253-254.

⁴⁸ Munis Nejad, “Coğrafya-Tarih”, Talebe Defteri, S.26, 8 Mayıs 1330, s.419-420.

⁴⁹ Muallim Abdülfeyyaz Tevfik, “Edirne Sultan Selim Camii, Kırmızı-Siyah Kitab” Talebe Defteri, S.4, 4 Temmuz 1329, s. 56.

tarafından boğulmuş, soyulmuş, analarınızdan kurtulabilen birkaç miras-ı intikam !” şeklinde cevap veren muallime çocuklar hemen karşılık verirler: “ Onların intikamını biz alacağız değil mi?” Çocukların heyecanlarını anlayan muallim ilk aşamada muhacirlere kucak açılmasını tavsiye etmektedir. “Evet, yavrularım; fakat o biçareler bugün sizden yiyecek ekmek, barınacak mesken istiyor. Şimdi onları sofralarınıza kabul eder, gözyaşlarını ellerinizle silseniz onlar da yarın intikamların alacağınıza inanırlar, vaadlerinizin kuru sözden ibaret olmadığına îmân ederler”. Böylece Abdülfeyyaz Tefvik Bey, intikamın yolunu göstermiş olmaktadır. Çalışmalı, gayret sarfetmeli, Osmanlı ülkesini geri bırakan eski ve kötü alışkanlıklardan vazgeçmeli, ama bunları yaparken savaş muhacirleri de himaye etmelidir⁵⁰.

Abdülfeyyaz Tefvik Bey, Balkan Savaşlarında Osmanlılığın gururunu yücelten ve geleceğe yönelik bir ümid ışığı yakan bir kahramanın ortaya çıktığını yazmaktadır. Yazar, daha önce firar nedir bilmeyen Osmanlı ordusunun ilk defa yüzünün geriye döndüğü savaş günlerinde “al bayrağımızın şerefini kurtaran, düşmanın çamurlara bulamak istediği o mukaddes sancağı direklerinin tepesinde göklere yükselten...” Hamidiye Gemisi ve kahramanı Rauf Bey’den bahsetmektedir. Rauf Bey’in Yunan donanmasına karşı kazandığı başarılar gençlerin yolunu aydınlatmaktadır: “Evlâdlar! İşte kıymeti dünyâlar değer mîrâs-ı millî !... Bakalım âtîde bu nûru içinizden hanginiz elinde lemeân ettirmeğe muvaffak olacak?” diye sormakta ve “benden büyük Osman’ın o gelecek bahtiyâr evladına şimdiden ebedî hürmetler !” diyerek gelecek nesilden beklentisini ortaya koymaktadır⁵¹.

Görüldüğü gibi birçok yazar tarafından dile getirilen intikam konusu, eğitim ile de ilişkilendirilmekte, Osmanlı gençlerinin eğitim aşamasında iken derslerinde gayret göstererek de intikam yolunda ilerleyebileceklerini düşünmektedir. Ahmed Cevad öğrencilere hitap ettiği yazısında okul, dersler ve intikam duygusu arasında bağlantı kurmaktadır: “Eskiden derslerinize bir çalışır idiyeniz şimdi düşmandan intikam almak şevk ve gayretiyle iki, dört, sekiz, defa çalışıyor musunuz? Her dersden eskisine nispeten birkaç defa fazla müstefîd oluyor musunuz ?...” diye sorarak düşman Balkan milletlerinin çocuklarına karşı gençlerin daha başarılı olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü Ahmed Cevad’ın gençlerden beklentisi vardır, ona göre gençler “...derslerde ve diğer okuduğunuz ilimlerde daha mâhîr çıkarırsanız: onların nesl-i atide yetişecek olan muhasiblerini, mühendislerini, müverrihlerini şimdiden yenmiş sayılırsınız. Ticâredte, sînâatte, umûr-ı terakkî ve medeniyette onlardan çok ileri gideceğinizi şimdiden müştâk teâlî vatanı, şu bedbaht, yaralı anaya vaad etmiş olursunuz.” Demektedir. Aksi tak-

⁵⁰ Muallim Abdülfeyyaz Tefvik, “Adl-i İlahî”, Talebe Defteri, S.5, 18 Temmuz 1329, s. 72.

⁵¹ Muallim Abdülfeyyaz Tefvik, “Mübeccel Bir İstikbal”, Talebe Defteri, S.8, 29 Ağustos 1329, s. 116.

dirde gelecekte idare etmeye başlayacağınız memleketi bugünkü sıkıntılardan kurtaramayacağınız gibi belki daha büyük tehlikelere atacağı konusunda endişe edildiği yazmaktadır⁵².

SONUÇ

Geçtiğimiz yıl 100. yılı anılan Balkan Savaşları, Osmanlı Türk toplumunda büyük travmalara yol açmış ve en çok kaybedilen topraklarda kalan Müslümanların sorunları ve gelen muhacirlerin hikâyeleri ile bilinmektedir. Günümüze kadar gelen bu acı hatıralar, felaketin büyüklüğünü de ortaya koymaktadır.

Balkan Savaşlarına giden süreçte Osmanlı hükümetinin takip ettiği dış siyasetin yanlışlığının yaşanan felakete katkısı olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Özellikle Hariciye teşkilatının Rusya ve Balkan ülkeleri arasındaki ilişkileri ve ittifak teşebbüslerini doğru değerlendiremediği ve yeterli analizleri yapamadığını görmekteyiz. Savaşa teknik ve lojistik açılardan hazır olmayan Rumeli ordularının bir de savaş öncesinde dağıtılmış olması, daha sonra acele bir şekilde silah altına çağrılmaları ve cephe gerisinde yaşanan düzensizlikler, neticenin Osmanlı kuvvetleri aleyhinde olmasına neden olmuştur. Savaşlar döneminin ardından muhacirler sorunu başlamış, perişan bir şekilde İstanbul'a ve güvenilir topraklara ulaşmaya çalışan savaş mağduru Müslüman ahalinin yaşadıklarının anlaşılması, Osmanlı toplumunun tepkisi Balkan milletlerine yöneltmiştir. Büyük devletler de bu tepkilerde payını almışlardır.

Balkanların elden çıkmasının asıl olumsuz etkisi özellikle manevi boyutta gerçekleşmişti. Bütün maddi kayıplar özellikle toplumun ruhsal yapısına darbe vurmuş, bir özgüven kaybı yaşanmıştı. Erol Köroğlu'nun Halide Edip'den aktardığı gibi, "milletin alınına sürülen lekeyi temizleyecek gelecek nesilleri yetiştirecek kadınlara söylediği sözlerle acının daima taze kalması istenmekte ve hududun öte tarafında kurtarılmayı bekleyen kardeşlerin ve vatan parçalarının unutulmamasını istemekteydi⁵³. Bu amaçla felaketi ve felaketin nedenlerinin farkında bir nesil yetiştirilecek, bu nesil ile memleket kalkınacak ve yaşanan acının intikamı alınacaktı. İşte Talebe Defteri de yayınladığı hikâye ve şiirler ile gençlerde bu bilinci oluşturmak için gayret etmekteydi. Toplum bu kaybın telafisini, hatalarını tamir ederek, güçlenerek, eksiklikleri tamamlayarak gerçekleştirecek ve sınırları yeniden ve eskisinden daha fazla geliştirecekti. Türk milliyetçileri bu amaçla gençlerin önüne Turan hedefini koymuşlardı. Zafer Toprak, Balkan Savaşının yeni bir milli kimlik inşa edilmesinde başarıyla kullanıldığını iddia etmekte ve Bi-

⁵² Ahmed Cevad, "Yine İntikam", Talebe Defteri, S.30, 3 Temmuz 1330, s. 481.

⁵³ Köroğlu, age, s. 126-127.

rinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadeleyi gerçekleştiren kadronun ideolojik formasyonunun Balkan Savaşlarıyla şekillendiğini düşünmektedir. Balkanların yitirilişi ile Osmanlı kimliğinin yerine Türk milliyetçiliği ön plana çıkmaya başladığını, Osmanlı'nın 1912'ye kadar kucakladığı tüm vatandaşlarının 1912 sonrasında çatışan farklı kimliklere dönüştüğünü iddia eden Toprak, yitirilen Balkan coğrafyasından gelen Müslüman unsurun Anadolu'yu mesken edinmesiyle Anadolu'da Türk kimliğinin yeniden şekillendiğini düşünmekte ve Balkan mezalimi, Yunan mezalimi gibi sıfatlarla milli kimliğinin güçlendirildiğini iddia etmektedir⁵⁴.

Talebe Defteri Dergisi, Balkan savaşlarının yaşandığı dönemde çıkmaya başlamış ve faaliyette olduğu süre içerisinde başlayan ve biten Birinci Dünya Savaşı sürecinde de milli bir yayın politikası takip etmiştir. Çeşitli imkânsızlıklara karşın, beş yıl gibi bir çocuk dergisi için uzun sayılabilecek süre hayatta kalabilmesi, derginin savaş döneminin zihinsel ihtiyaçlarına cevap vermiş olmasıyla ilgiliydi. Talebe Defterinin son sayıya kadar sürdürdüğü yayın politikası İttihatçıların genel siyasetiyle irtibatlıydı. Dergi ekonominin Türkleşmesinden, gençlerin daha milli ve uygulamalı bir eğitim almasına, sağlıklı bir yaşam için gerekli bilgilerden gençlik teşkilatların Osmanlı toplumunda yaygınlaştırılmasına kadar çeşitli konularda ısrarlı bir yayın politikası takip etmişti.

Talebe Defteri Dergisi hitap ettiği 12-15 yaş grubundaki çocuklarda milli duyguları canlandırmak için çaba sarf etmiş, bu amaçla Balkan Savaşında alınan ağır mağlubiyetin sonuçlarına ilişkin malzemeler dergide bolca kullanılmış, yaşanmış veya hayali bazı hikâyeler ile çocukların dikkatleri çekilmek istenmişti. Dergide yayınlanan "Küçük Hüseyin'in Gazası", "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf" gibi hikâyeler ile gençleri bilinçlendirmek amaçlanmıştı. Adı geçen hikâyelerin kahramanları, derginin hitap ettiği okur kitlesinin yaşındaydı ve hikâyelerde fedakârlıklar, üstün gayretler ile memleket için kahramanlıklar yapmakta, köyleri Bulgarlara karşı savunmakta, zor durumda kalan Osmanlı askerlerini kurtarmaktaydı. Dergi, hikâyede yer alan genç kahramanları okuyucularına örnek göstererek, aynı başarıları memleketin düze çıkması için gençlerden beklediğini hissettirmekteydi.

Talebe Defteri Dergisi, yayınladığı şiirlerle Müslüman muhacirlerin ve Osmanlı askerlerinin başta Bulgarlar olmak üzere, Balkan milletlerinden gördüğü kötü muameleleri anlatmış ve bunun hesabının görüleceği konusunda okuyucularına moral vermeyi amaçlamıştır. Dergi, gençlerden intikam ve öç almalarını beklemekte, ezilen Osmanlı gururunun tamir edilmesini istemektedir. Bu mevzu dergide bulunan makalelerde de yer almakta-

⁵⁴ Zafer Toprak, "Cihan Harbinin Provası Balkan Harbi", Toplumsal Tarih, S.104, Ağustos 2002, s.45-46.

dır. Fakat bu yazılarda genellikle felaketin iç sebepleri izah edilmeye çalışılmış ve eğitim sisteminin bilinçli gençler yetiştirmediği sürece, Osmanlı toplumunu ayağa kaldıramayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Eğitim konusunda Bulgar gençlerinin aldıkları milli terbiye ve öğretmenlerinin memleketleri için yaptıkları fedakârlıklar anlatılmış ve Osmanlı gençlerinin de kendilerini sorgulayarak memleketin uzak köşelerinde bile gençleri milli değerlere uygun bir şekilde yetiştirmek için öğretmenlik yapmayı göze almaya hazır olmaları istenmiştir.

KAYNAKLAR

- Ahmed Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Milli Mücadele, İstanbul İş Bankası Yayınları, 2012.
- Ahmed Cevad, "Esaretten Dönüş", Talebe Defteri, S.16, 19 Kânunuevvel 1329.
- _____, "Harbden Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?", Talebe Defteri, S.22, 13 Mart 1330.
- _____, "Keşşafın Türküsü", Talebe Defteri, S.10, 16 Eylül 1329.
- _____, "Yine İntikam", Talebe Defteri, S.30, 3 Temmuz 1330.
- Ahmed Necmeddin, "Öç (Celal Sahir Beye)", Talebe Defteri, S.8, 29 Ağustos 1331.
- Ali Ulvi, "Vatanıma" Talebe Defteri, Donanma Nüsha-i Fevkaladesi, Mart 1330.
- C.Ç., "Dağlar Çocuğu- Tabii Keşşaf 1", Talebe Defteri, S.12, 24 Teşrinievvel 1329.
- _____, "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 2", Talebe Defteri, S.13, 7 Teşrinisani 1329.
- _____, "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 3", Talebe Defteri, S.14, 21 Teşrinisani 1329.
- _____, "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 4", Talebe Defteri, S.15, 15 Kânunuevvel 1329.
- _____, "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 6", Talebe Defteri, S. 18, 16 Kânunusani 1329.
- _____, "Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf 7", Talebe Defteri, S.20, 13 Şubat 1329.
- Cüneyd Okay, Eski Harfli Çocuk Dergileri, İstanbul Kitabevi Yayınları 2002.
- Defter, "Edirne Esirler Türküsü" Talebe Defteri, S.24, 10 Nisan 1330.
- _____, "Küçük Hüseyinin Gazası 2", Talebe Defteri, S.9, 12 Eylül 1329.
- _____, "Küçük Hüseyin'in Gazası 3", Talebe Defteri, S.10, 26 Eylül 1329.
- _____, "Küçük Hüseyin'in Gazası 4", Talebe Defteri, S.11, 10 Teşrinievvel 1329.
- Erol Köroğlu, Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı, Propagandadan Millî Kimlik İnşasına, İstanbul İletişim Yayınları 2010.
- Fahir Armaoğlu, 19.yy Siyasi Tarihi 1789-1914, Ankara TTK Yayınları 1997.
- Faik Ali, "Ben Büyüyeyim de..." Talebe Defteri, S.16, 19 Kânunuevvel 1329.
- Feroz Ahmad, İttihat ve Terakki 1908-1914, Çeviren: Nuran Yavuz, İstanbul Kaynak Yayınları 1995.
- Feyzullah Sahir, "Balkan Türküsü", Talebe Defteri, S.5, 18 Temmuz 1329.
- Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Balkan Harbi 1912-1913 Garp Ordusu, Yunan Cephesi Harekatı, Ankara Genelkurmay Basımevi 1981.
- Haluk Harun Duman, Balkanlara Veda, İstanbul Duyap Yayınları 2005.
- Hasan Ünder, "Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler" Tarih ve Toplum, S.206, Şubat 2001.
- Hüseyin Küçük, "Talebe Defteri Çocuk Dergisi(İndeks, Seçme Metinler, Değerlendirme ve Sözlük) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- M.Nejad, "Giden Gelir-Birinci Mektub", Talebe Defteri, S.25, 24 Nisan 1330.
- Muallim Abdülfeyyaz Tevfik, "Adl-i İlahî", Talebe Defteri, S.5, 18 Temmuz 1329.
- _____, Edirne Sultan Selim Camii, Kırmızı-Siyah Kitab" Talebe Defteri, S.4, 4 Temmuz 1329.
- _____, "Mübeccel Bir İstikbal", Talebe Defteri, S.8, 29 Ağustos 1329.
- Munis Nejad, "Coğrafya-Tarih", Talebe Defteri, S.26, 8 Mayıs 1330.
- Nesime Ceyhan, Balkan Savaşı Hikâyeleri, İstanbul Selis Yayınları 2009.
- Osman Fahri, "Vahşi Medeniyet" Talebe Defteri, S.7, 15 Ağustos 1329.
- Oya Dağlar Macar, Balkan Savaşlarında Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri, İstanbul Libra Yayınları.

- Rifat Uçarol, Siyasi Tarih 1789-1994, İstanbul Filiz Kitabevi 1995.
- Ruşen Eşref, "Türk Kızı Diyor ki" Talebe Defteri, S.19, 19 Kânunuevvel 1329.
- Sacit Kutlu, Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzylında Balkanlar ve Osmanlı Devleti, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İstanbul 2007.
- Said Fahir, "Vatan Masalı" Talebe Defteri, S.23, 27 Mart 1330.
- Saffet-İstanbul Maarif Müdürü, "İntikam I", Talebe Defteri, S.16, 19 Kânunuevvel 1329.
- Sarıay Yusuf, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931, İstanbul Ötüken Yayınları 1994.
- Suavi Aydın, Modernleşme ve Milliyetçilik, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2000.
- Şevket Süreyya Aydemir, Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa, II, İstanbul Remzi Kitabevi 2010.
- Yahya Akyüz, "Balkan Savaşları'nın Eğitimsel Nedenleri ve Sonuçları", 90.Yılında Balkan Savaşları ve Lüleburgaz Muharebeleri, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Kırklareli, 26 Ekim 2002
- Yavuz Selim Karakışla, "Meşrutiyette Bir Çocuk Dergisi", Tarih ve Toplum, S.52, Nisan 1988.
- Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, II, Kısım I-II, Ankara TTK Yayınları 1991.
- Yiğit Akın, Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, Erken Cumhuriyette Beden Terbiyesi ve Spor, İstanbul, İletişim Yayınları 2004.
- Zafer Toprak, "Cihan Harbinin Provası Balkan Harbi", Toplumsal Tarih, S.104, Ağustos 2002.

